

ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Дем'янюк В. В.

кандидат педагогічних наук, директор

Відокремлений структурний підрозділ «Рівненський економіко-технологічний фаховий коледж Національного університету водного господарства та природокористування»

вул. Литовська, 53, Рівне, Україна

orcid.org/0000-0002-8252-8559

retk@niwvm.edu.ua

Михасюк К. В.

кандидат педагогічних наук,

заступник директора з навчальної роботи

Відокремлений структурний підрозділ «Рівненський економіко-технологічний фаховий коледж Національного університету водного господарства та природокористування»

вул. Литовська, 53, Рівне, Україна

orcid.org/0000-0002-3117-237X

katerynamikhasyk@gmail.com

Ключові слова:

інформатизація суспільства, інформаційно-комунікативні технології, інклюзивна освіта, здобувачі освіти, особи з особливими освітніми потребами.

У статті обґрунтовано актуальність проблеми застосування інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні осіб з особливими освітніми потребами, їх роль у реалізації ідей інклюзивної освіти. Досліджено процес інформатизації освіти, спричиненого розвитком технологій, що ведуть до інформатизації усіх сфер суспільства. Доведено, що інформатизація освіти сприяє підвищенню її якості, на сучасному етапі спостерігається тенденція збільшення кількості віртуальних освітніх платформ, цифрових інструментів та електронних ресурсів для навчання онлайн та офлайн. Це істотно полегшує доступ до освітнього процесу людей з особливостями психофізичного розвитку, спілкування з однодумцями, розвиток здібностей, партнерську взаємодію тощо. Визначено, що використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні здобувачів освіти з особливими освітніми потребами уможливорює компенсацію порушень функцій організму та оптимізацію процесу отримання знань студентами, полегшує процес комунікації, розширення соціальних зв'язків, що в цілому сприяє оптимізації навчально-виховного процесу закладу освіти. З'ясовано умови, за яких інформаційно-комунікаційні технології можуть зіграти прогресивну роль у розвитку освіти осіб з особливостями психофізичного розвитку, в оптимізації освітнього інклюзивного простору, трансформації його розбалансованості та активного впливу на вдосконалення сучасних освітніх систем. Проаналізовано значення інтеграції сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у систему інклюзивної освіти як чинника підвищення якості професійної підготовки майбутніх фахівців.

PECULIARITIES OF INFORMATIZATION OF INCLUSIVE EDUCATION

Demianyuk V. V.

Candidate of Pedagogical Sciences, Director

Separate Structural Unit Rivne Professional College of Economics and Technologies

of National University of Water and Environmental Engineering

Lithuanian str., 53, Rivne, Ukraine

orcid.org/0000-0002-8252-8559

retk@nuwm.edu.ua

Mikhasyuk K. V.

Candidate of Pedagogical Sciences,

Deputy Director for Academic Affairs

Separate Structural Unit Rivne Professional College of Economics and Technologies

of National University of Water and Environmental Engineering

Lithuanian str., 53, Rivne, Ukraine

orcid.org/0000-0002-3117-237X

katerynamikhasyuk@gmail.com

Key words: *informatization of society, information and communication technologies, inclusive education, education applicants, people with special educational needs.*

The relevance of the problem of application of information and communication technologies in the work with persons that have special educational needs, their role in the implementation of the ideas of inclusive education is substantiated in the article. The process of informatization of education caused by the development of technologies leading to the informatization of all spheres of society is studied in the article. It is proved that the informatization of education helps to improve its quality, at the present-day stage there is a tendency to increase the number of virtual educational platforms, digital tools and electronic resources for online and offline learning. This significantly facilitates access of people with special developmental needs to the educational process, communication with like-minded people, development of abilities, partnership, etc. It is determined that the use of information and communication technologies in the education of students with special educational needs allows to compensate for disorders of the body and optimize the process of obtaining knowledge, facilitates communication, expands social connections, that generally optimizes the educational process. The conditions under which information and communication technologies can play a progressive role in the development of education of people with special needs, in the optimization of educational inclusive space, transformation of its imbalance and active influence on the improvement of modern educational systems. are clarified in the article. The importance of integration of modern information and communication technologies into the system of inclusive education as a factor of improving the quality of professional training of future specialists is analyzed.

Постановка проблеми. Інклюзивна освіта є одним із процесів трансформації системи освіти, зорієнтованим на формування умов доступності якісної освіти для всіх, що передбачає включення осіб з особливими освітніми потребами незалежно від їхніх фізичних, психічних, інтелектуальних, культурно-етнічних, мовних та інших особливостей до освітнього середовища. Відповідно до оновленого Закону України «Про освіту» інклюзивне навчання визначається як система

освітніх послуг, гарантованих державою, що базується на принципах недискримінації, врахування багатоманітності людини, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх його учасників [6]. Передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям кожного здобувача освіти, незалежно від особливостей його психофізичного розвитку. Деякі користувачі особливих освітніх послуг відчують значні проблеми у сприйманні, пере-

робці та використанні інформації, що заважає їм досягти реальної соціальної інтеграції та адаптації. Із метою розвитку інклюзивної освіти варто звернути увагу на використання інформаційних технологій та розвиток дистанційної освіти для забезпечення однакового доступу кожному для одержання освіти.

Однією з можливостей отримання якісної освіти є використання інформаційно-комунікаційних технологій. Зростає розуміння того, що інформаційно-комунікаційні технології, сучасні засоби комунікації – це не тільки важливий інструмент соціальної інтеграції людей з особливостями психофізичного розвитку, але і зростаючий освітній ресурс, що значно збільшує потенціал особистості через вільний доступ до знань та інформації. Отже, проблема супроводу інклюзивного навчання є достатньо актуальною в сучасних реаліях навчання осіб з особливими освітніми потребами з метою їх повноцінної інтеграції в суспільство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичні аспекти, основні принципи інклюзивної освіти, її концептуальні аспекти та гуманістичні цінності відображено у працях вітчизняних науковців та педагогів: А. Агабабяна, В. Бондаря, О. Дікової-Фаворської, О. Кобзаря, А. Колупаєвої, В. Кулеша, Ю. Найди, М. Ніколаєва, М. Сварника, Н. Софій, Г. Уманця, М. Чайковського та ін. Використання інформаційно-комунікаційних технологій та варіативність їх застосування при навчанні осіб з особливими освітніми потребами розглядали Г. Гордійчук, В. Заїка, Ю. Запорожченко, М. Кадемія, С. Кирильчук, С. Чеб та ін.

Мета статті – вивчення можливостей і перспектив використання різних видів інформаційно-комунікаційних технологій та розвитку дистанційного навчання для осіб з особливими освітніми потребами.

Основний матеріал. Інформатизація суспільства – це глобальний соціальний процес, особливість якого полягає в тому, що домінуючим видом діяльності в галузі суспільного виробництва є збір, накопичення, обробка, зберігання, передача, використання, продукування інформації, що здійснюється на основі сучасних засобів мікропроцесорної та обчислювальної техніки, а також використання різноманітних інформаційних технологій.

Широке використання даних технологій у різних сферах діяльності людини вимагає доцільність найшвидшого ознайомлення з ними, починаючи з ранніх етапів навчання. Інформаційні технології слід розглядати як елемент та функцію інформаційного суспільства, спрямовану на регулювання, збереження, підтримку та удосконалення системи управління нового мережевого суспільства. Якщо упродовж віків інформація та

знання передавались на основі правил та наказів, традицій і звичаїв, культурних зразків і стереотипів, то зараз головна роль відводиться технологіям. До основних властивостей інформаційних технологій відносять:

1) інформаційні технології дозволяють активізувати та ефективно використовувати інформаційні ресурси суспільства, що сьогодні є найбільш важливим стратегічним фактором його розвитку;

2) інформаційні технології дозволяють оптимізувати і в багатьох випадках автоматизувати інформаційні процеси, які в останні роки займають все більше місця в життєдіяльності людського суспільства;

3) інформаційні процеси виявляються важливими елементами інших складніших виробничих або соціальних процесів.

У даний історичний період знання є одним із найважливіших ресурсів. Швидкий прогрес у знаннях та легкий доступ до інформації стає рушійною силою економічного та соціального розвитку. При цьому значення інформаційних технологій визначається таким чином: інформаційно-комунікаційні технології є однією з рушійних сил глобалізації.

У галузі освіти широке впровадження нових цифрових технологій зумовлює більші можливості та ініціює нові педагогічні підходи до зростаючих вимог сучасного суспільства. Таке бачення розвитку інформаційного суспільства передбачає застосування нових педагогічних технологій та відповідних методів навчання. Через це інформаційно-комунікаційні технології стали найбільш оптимальним інструментом, що допомагає людям із різними вимогами навчання здійснювати своє право на освіту, зайнятість, соціальне життя та відпочинок, а також доступ до інформації.

Використання нових технологій у галузі освіти повинні посилити незалежність, інтеграцію та рівні можливості для всіх людей. Інклюзивна освіта – це система освітніх послуг, що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу. Інклюзія передбачає пристосування шкіл та їх загальної освітньої філософії та політики до потреб усіх учнів як обдарованих дітей, так і тих, які мають особливі потреби. Інклюзія потребує змін на всіх рівнях освіти. Суспільство повинно враховувати та пристосовуватись до індивідуальних потреб людей, а не навпаки [5, с. 123].

Як зазначає дослідниця Колупаєва А.А., інклюзія ґрунтується на визнанні та повазі індивідуальних людських відмінностей і передбачає збереження відносної автономії кожної суспіль-

но-соціальної групи, а уявлення та стиль поведінки, притаманній традиційно домінуючій групі, мають модифікуватися на основі плюралізму звичаїв та думок [4]. Водночас індивідуальні особливості не повинні сприйматися як явище виняткове, приречене, наявність того чи іншого порушення не зумовлює маргінальність життєвого шляху людини.

Роль інформаційно-комунікаційних технологій в освітніх потребах людей з обмеженими можливостями є значно різноманітними. З одного боку, вони повинні, як і їхні однолітки, отримувати знання та навички, необхідні у суспільстві, в якому вони живуть. З іншого боку, вони мають додаткові вимоги, викликані функційними обмеженнями, що впливають на спроможність засвоювати інформацію, що подається стандартними освітніми методами навчання. У цьому контексті застосування інформаційних технологій надзвичайно важливе, оскільки вони мають важливе значення в забезпеченні високої якості освіти людям з обмеженими можливостями.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій суттєво підвищує можливості корекційно-освітнього процесу в таких напрямках, як діагностика початкового рівня розвитку знань, умінь та навичок; допомога і корекція в розвитку особистості засобами формування нових умінь і навичок та збагачення життєвого досвіду; покращення доступу до інформації; подолання географічної чи соціальної ізоляції шляхом створення умов взаємодії та полегшення комунікації; покращення іміджу даної сфери діяльності завдяки росту мотивації і розуміння переваг використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті осіб з особливими освітніми потребами.

Упровадження інформаційних технологій у навчанні здобувачів освіти з особливими освітніми потребами пов'язано з розв'язанням двох фундаментальних задач:

1) навчити їх грамотно користуватися новими знаряддями діяльності;

2) використовувати нові комп'ютерні технології з метою корекції порушень та загального розвитку даної категорії осіб [1].

Проблема полягає в поєднанні розв'язання цих задач, визначенні пріоритетів і супідрядності задач у підході до реального навчання. У зв'язку із цим доцільно виокремити три основні шляхи використання інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивній освіті:

1) у компенсаційних цілях (використання в якості технічної допомоги, підтримки, часткової компенсації або заміщення відсутніх природних функцій, що дозволяє учням з особливими потребами повноцінно залучатись до процесів спілкування й взаємодії);

2) у комунікаційних цілях (допоміжні прилади і програмне забезпечення, альтернативні форми зв'язку, що полегшують або уможливають комунікацію у більш зручний спосіб, специфічний для кожного виду функціонального обмеження);

3) у дидактичних цілях (сприяють диференціації, задоволенню індивідуальних потреб, особистісному розвитку дітей з особливими потребами, розкриттю їх здібностей, повноцінній інклюзії, включенню в освітнє й суспільне середовище) [8, с. 9].

З.М. Шевців зауважує, що інформаційно-комунікаційні технології можуть зіграти прогресивну роль у розвитку освіти осіб з особливими освітніми потребами за таких умов:

1) якщо на рівні професійного мислення спеціалістів буде усвідомлена небезпека бездумного впровадження в спеціальне навчання масових комп'ютерних програм, побудованих без урахування специфічних особливостей розвитку осіб з особливими освітніми потребами, що заперечує смисл диференційованого, розгорнутого, покрокового навчання, що є надбанням сучасної спеціальної педагогіки;

2) якщо будуть створюватися спеціалізовані програмні продукти для осіб з особливими освітніми потребами з урахуванням загальних закономірностей та специфічних особливостей їх розвитку;

3) якщо спеціалізовані програмні продукти будуть містити нові педагогічні технології рішення традиційних задач, нести в собі нові корекційні задачі, що розвивають зміст навчання, які є педагогічними технологіями вирішення цих нових задач;

4) якщо зміст курсу підготовки та перепідготовки спеціалістів у використанні комп'ютерних технологій у спеціальному навчанні не буде обмежено і зведено тільки до навчання керуванню комп'ютером як машиною [7].

Для більшості людей з особливими освітніми потребами такі технологічні рішення будуть єдиним способом гарантування своїх потреб, думок і поглядів. Адже доступ до інформаційно-комунікаційних технологій для них є життєво необхідним рішенням. Підтримка в галузі інформаційно-комунікаційних технологій в інклюзивній освіті є важливою, оскільки вона охоплює питання, що відносяться до кола потенційних потреб у навчанні. До ключових способів, у яких інформаційно-комп'ютерні технології можуть підтримувати освітні можливості осіб з особливими освітніми потребами, належать: визначення попереднього рівня особистого розвитку (навичок та умінь); надання допомоги в особистому розвитку, формування нових навичок або оновлення вже наявних; покращення доступу до інформації; подолання географічної та соціальної ізоляції завдяки

цифровій комунікації; підвищення мотивації та обізнаності про переваги інформаційно-комунікаційних технологій.

Навчальні заняття можуть використовувати різноманітні технології для полегшення взаємодії між учасниками освітнього процесу: асинхронні та синхронні комунікації, засоби спільної роботи (адреса електронної пошти, дошки оголошень, чати, відеоконференції, телеконференції), інтерактивні елементи (симулятори віртуальної реальності та ігри), різноманітні тестування та методи самооцінки. Зміст освіти може бути представлений у різноманітних засобах масової інформації: текст на сайті, мультимедіа, цифрове аудіо та відео, середовища віртуальної реальності.

Успішне використання цих досягнень у системі інклюзивної освіти залежить від відповідного законодавчого та нормативного середовища, а також від усунення бар'єрів та обмежень. Тільки за умови виконання цих вимог інформаційне суспільство реалізує свій потенціал і досягне кінцевої мети –

розширення прав і можливостей шляхом забезпечення доступу до знань для всіх громадян, у тому числі і для вразливих та ізольованих.

Висновки та перспективи подальших розробок у цьому напрямку. Подальша інтеграція сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у систему інклюзивної освіти уможливить вирішення таких проблем, як: здобуття необхідних навичок та знань із тих предметів, що вивчаються (доступ до чисельних інформаційних ресурсів); отримання здобувачами освіти з особливими потребами додаткової освіти з предметів, що сприяють їх соціалізації, розвитку творчих здібностей, активізації навчального процесу; розвиток творчих здібностей та здобуття початкових професійних навичок, що стануть основою майбутньої професії; здобуття нового досвіду спілкування з висококваліфікованими педагогами, однолітками, друзями, вирішення колективних завдань, робота над проектами; використання найновіших технологій в якості засобів соціальної та професійної реабілітації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Теорія і практика інклюзивної освіти / Бондар К.М., Дорошенко Л.В., Жукова Л.В. та ін. Кривий Ріг, 2019. 170 с.
2. Заїка В.М., Ющенко О.М. Захист прав людей із особливими освітніми потребами в Україні в умовах інтеграції до європейського освітнього простору. Права людини в Україні: сучасний стан та механізм реалізації. 2016. С. 183–188.
3. Запороженко Ю.Г. Використання засобів ІКТ для підвищення якості інклюзивної освіти. Інформаційні технології в освіті. 2013. С. 138–145.
4. Колупаєва А.А. Педагогічні технології інклюзивного навчання. Харків, 2018. 160 с.
5. Маслюк Ю.А. Проблеми використання інформаційних та комунікаційних технологій у навчальній діяльності. Інновації в освіті. 2006. С. 117–123.
6. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 11.06.2018).
7. Шевців З.М. Основи інклюзивної педагогіки. Львів, 2019. 264 с.
8. Якубов С., Якінін Я. Технології SMART та навчальні матеріали. Hi-Tech у школі. 2011. С. 8–11.

REFERENCES

1. Bondar K. M., Doroshenko L. V., Zhukova L. V., Sklyanska O. V., Smexnova T. V., Trushyk O. V., Shestopalova O. P. (2019) Teoriya i praktyka inklyuzyvnoyi osvity [Theory and practice of inclusive education]. Kryvyj Rig. P. 47.
2. Zaika V. M., Yushhenko O. M. (2016) Zaxyst prav lyudej iz osoblyvymy osvithnimy potrebamy v Ukrayini v umovax integraciyi do yevropejskogo osvithnogo prostoru [Protection of the rights of people with special educational needs in Ukraine in the context of integration into the European educational space]. Prava lyudyny v Ukrayini: suchasnyj stan ta mexanizm realizaciyi. P. 183-188.
3. Zaporozhchenko Yu. G. (2013) Vykorystannya zasobiv IKT dlya pidvyshhennya yakosti inklyuzyvnoyi osvity [Using ICT tools to improve the quality of inclusive education]. Informaciyini tehnologii v osviti. P. 138-145.
4. Kolupayeva A. A. (2018) Pedagogichni tehnologiyi inklyuzyvnoho navchannya [Pedagogical technologies of inclusive education]. Xarkiv. P. 160.
5. Maslyuk Yu. A. (2006) Problemy vykorystannya informacijnyx ta komunikacijnyx tehnologij u navchalnij diyalnosti [Problems of using information and communication technologies in educational activities]. Innovaciyi v osviti. P. 117-123.
6. Pro osvitu : Zakon Ukrayiny (2017) [On education: Law of Ukraine]. № 2145-VIII.
7. Shevciv Z. M. (2019) Osnovy inklyuzyvnoyi pedagogiky [Fundamentals of inclusive pedagogy]. Lviv. P. 264.
8. Yakubov S., Yakinin Ya. (2011) Tehnologiyi SMART ta navchalni materialy [SMART technologies and educational materials]. Hi-Tech u shkoli. P. 8-11.